

neuroeconomics. This latter field has arisen in an attempt to explain why the gaps in rational actor theory exist.

The second front in this newest attempt to establish a science of politics is based on genetics. Examples here include attempts to show that one's ideological leanings are shaped in part by your genetic inheritance¹. Already, the initial studies into this question have led to two debates in American political science. The first of these debates is whether the methodologies and findings of studies linking political attitudes to genetic inheritance are accurate. The second debate has already moved on to the question of whether, even if this is true, should we philosophically ignore this point because of the deep challenges it poses to our understandings of human freedom².

Globalization of the West's political and economic systems brings with it two dilemmas. The risk of catastrophe is much more profound as more and more of the world attempts to integrate states into one larger political system of nation states. These states now include an increasing number of non-Western nations with nuclear weapons and other advanced military technology. Also, globalization of the world's economic system brings with it the increased risk of scientific disaster. Dangers in this category range across fields such as genetically modified crops, nuclear power, man made organisms, and genetic experimentation. Given these dangers, and the responsibility policy makers now have for millions of people, it is not surprising that an ideology of scientific, social management is appealing.

В. В. Кривошеїн, доктор політичних наук, доцент

РИЗИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні ризики зумовлені глобалізацією, що породжує взаємозв'язок між ними і відповідно стає сутнісною проблемою. Нові суспільні умови викликали появу нової якості ризиків, що спричинило виникнення й обґрунтування

¹ For examples see: Smith, Kevin B., Douglas R. Oxley, Matthew V. Hibbing, John R. Alford, and John R. Hibbing. «Linking genetics and political attitudes: Reconceptualizing political ideology.» *Political Psychology* 32, no. 3 (2011): 369–397, and Alford, John R., Carolyn L. Funk, and John R. Hibbing. «Are political orientations genetically transmitted.» *American Political Science Review* 99, no. 2 (2005): 153–167.

² For a good summary of this argument, see: Charney, Evan. «Genes and ideologies.» *Perspectives on Politics* 6, no. 02 (2008): 299–319 and the responses of: Alford, John R., Carolyn L. Funk, and John R. Hibbing. «Beyond liberals and conservatives to political genotypes and phenotypes.» *Perspectives on Politics* 6, no. 2 (2008): 321–328 and Hannagan, Rebecca J., and Peter K. Hatemi. «The Threat of Genes: A Comment on Evan Charney's Genes and Ideologies.» *Perspectives on Politics* (2008): 329–335.

концепції суспільства ризику. Остання – це фактично нова парадигма суспільного розвитку, сутність якої полягає у тому, що панівна в індустріальному суспільстві «позитивна» логіка суспільного виробництва, орієнтована на нагромадження і розподіл багатства, усе більше перекривається (витискується) «негативною» логікою виробництва та поширення ризиків.

Концентрація ризиків призводить до так званого «ефекту бумеранга» ризику, тобто до універсалізації і глобалізації ризиків, які руйнують класові і національні межі. «Ефект бумеранга» породжує зворотний зв'язок, і споживання ризику є одночасно і початком його виробництва. У розвинених країнах сучасного світу суспільне виробництво багатств постійно супроводжується суспільним виробництвом ризиків. Відповідно проблеми і конфлікти розподілу багатств у відсталих країнах ускладнюються проблемами і конфліктами, що породжені виробництвом, визначенням і розподілом ризиків, які виникають у процесі науково-технічної діяльності.

Проблема ризику безпосередньо пов'язана зі стрімкою індустріалізацією, з одного боку, і з непередбаченими (негативними) наслідками модернізації – з другого. Не випадково У. Бек наводить аналогію – виробництво і розподіл багатства в індустріальному суспільстві змінялися виробництвом і розподілом ризику в сучасному суспільстві ризику. За цією логікою ризик визначається «як систематична взаємодія суспільства із загрозами і небезпеками, що індукуються і виробляються процесом модернізації як таким. Ризики, на відміну від небезпек минулих епох, є наслідком загрозової сили модернізації і породжуваних нею відчуттів невпевненості і страху»¹.

Ризик як соціальне явище часто розглядається в контексті модернізаційних процесів. Німецький соціолог У. Бек, фундатор теорії суспільства ризику, стверджує, що найважливішою властивістю сучасної епохи стає невизначеність. Це, по-перше, означає, що ризик – це завжди подія або явище з невизначеними наслідками. Подвійність будь-якого рішення, поєднання отримання будь-якого блага з нанесенням, можливо, ще більшого збитку виходить у суспільстві ризику на перший план. Ризики модернізації надають невизначеності кожній клітині суспільства, кожній ситуації і події. По-друге, невизначеність і подвійність суспільства ризику зумовлені рефлексивністю цього суспільства, тобто руйнуванням традиційного підґрунтя (індустріального суспільства) і перебудовою суспільства на нових засадах.

Цей процес має на увазі постійне визначення і перевизначення основних соціальних інститутів і категорій, зміну «осей» соціальної системи координат. Індивіди вивільняються від визначеності і звичного способу життя, характер-

¹ Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну : пер. с нем. / У. Бек. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – С. 45.

них для індустріальної епохи. У зв'язку з цим У. Бек зазначав: «Система координат, в якій протікали життя і мислення в епоху індустріальної модернізації – осі статі, родини та професії, віра в науку і прогрес – починають розхитуватися»¹.

Невизначеність породжується зростаючою проникністю сучасних суспільств. Епоха територіальних кордонів та інших розмежувань змінилася на епоху мереж і потоків (ресурсних, інформаційних та ін.). Соціальні, ресурсні та інші мережі мають виражене ядро, але надзвичайно розмиту периферію. Соціальні події, особливо катастрофи, мають фіксовану дату початку, але ланцюг їхніх наслідків губиться в часі. Те саме можна сказати й про витрати на боротьбу з ними та іншими небезпеками. Не тільки про строки, а й про саму можливість відновлення зруйнованих екосистем учені ніколи не говорять виразно.

Відомий російський соціолог О. Яницький також визначає ризик як систематичну взаємодію суспільства із загрозами та небезпеками, що спричинені процесом модернізації. «Ризики, на відміну від небезпек минулих епох, є наслідком загрожуючої сили модернізації і породжують почуття невпевненості та страху»².

Суспільство, що модернізується, є гетерогенним – у ньому репрезентовано як високомодернізовані групи і шари суспільства, так і верстви, просякнуті традиційними моментами і засадами. Це поєднання є природним і єдино можливим на етапі модернізації. Однак така диспозиція породжує додаткові джерела ризиків. Наприклад, загальне виборче право передбачає, що велику частину населення країни складають відповідальні громадяни, які досягли деякого рівня політичної, культурної і громадянської зрілості. Вони здатні до аналізування політичних і соціальних процесів, усвідомлюють свої інтереси, являють собою віяло наслідків тієї чи іншої політики і под. Якщо ж значна частина суспільства не готова бути відповідальними і компетентними виборцями, парламентська демократія вироджується в порожню форму.

В умовах трансформації українського суспільства має місце явище демодернізації. По-перше, демодернізація може бути результатом як свідомо руйнуючих дій, так і саморозпаду системи. На початковому етапі демодернізації суспільства виживають архаїчні соціальні структури, а наука і високі технології деградують. Кланово-корпоративні структури, до яких належать насамперед ті, хто володіє сировинними джерелами або мав до них доступ, не тільки зберіглися, а й значно розширилися. По-друге, модернізація в Укра-

¹ Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну : пер. с нем. / У. Бек. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – С. 15.

² Яницький О. Н. Россия как «общество риска» / О. Н. Яницький // Россия: трансформирующееся общество / под ред. В. А. Ядова. – М. : КАНОН-пресс-Ц, 2001. – С. 21.

їні має ризик-асиметричний характер: як тільки українське суспільство вступило на шлях модернізації за західним зразком, його відкат назад (демодернізація) і навіть просто затримка, стояння на цьому шляху спричинили різку інтенсифікацію виробництва ризиків. Тобто демодернізація є надзвичайно ризикогенною.

Т. В. Панченко, доктор політичних наук, доцент

КУЛЬТУРА СУБСИДІАРНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВЛАДНИХ ІНСТИТУТІВ І ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

В умовах сьогодення субсидіарність являє собою певний концепт, який, крім делегування повноважень та розподілу відповідальності, передбачає тісну взаємодію між громадянським суспільством і демократичними перетвореннями. Ідеться передусім про горизонтальну субсидіарність, що пояснює сенс суспільних відносин через групову згуртованість та взаємопідтримку членів суспільства.

Горизонтальна (нетериторіальна) субсидіарність, або субсидіарність у суспільних відносинах, – принцип пріоритету прав та інтересів особи перед правами та інтересами будь-якої спільноти, пріоритету більш малої, раніше утвореної та близької до особи спільноти порівняно зі спільнотою більш великою або більш високого рівня. Вона безпосередньо пов'язана із субсидіарністю вертикальною, що реалізується в управлінських відносинах як засіб, котрий забезпечує реалізацію повноважень якомога ближче до громадянина, та механізм, який максимізує ефективність витрати коштів та надання послуг населенню.

Зasadничими цінностями субсидіарності є людина, відповідальність, справедливість та загальне благо. Саме ними керуються ідейні засновники доктрини субсидіарності, прагнучи відповісти на питання про те, як узгодити інтереси людини, суспільства і влади. Найґрунтовнішого осмислення вони набувають у межах католицької соціальної доктрини, яка реанімує уявлення про загальне благо як головну мету суспільної організації та будь-якого управління. Саме ідея та цінність загального блага відрізняють доктрину субсидіарності від інших соціальних і політичних учень. Загальне благо виступає керівною основою для втручання держави або інших спільнот та одночасно їх обмежує на основі антропологічної передумови, яка полягає у тому, що життєвий успіх людини у першу чергу залежить від її готовності і здатності